พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ สู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

From Ritual of Bad Luck Removing to Sustainably Driving Community's Economy: A Case Study of Bantoon Subdistrict, Muang District, Phayao Province

วารัชต์ มัธยมบุรุษ[1*] กรัณน์ฑรัตน์ คะวัติกูล[1] พัจน์พิตตา ศรีสมพงษ์[1] ณัฐวุฒิ สมยาโรน[1]
วรัญญา ไชยทารินทร์[1] และธัญทิพย์ คฤหโยธิน[1]

Warach Madhyamapurush[1*], Krantharat khawatkun[1], Phatpitta Sreesoompong[1],
Nattawut Somyarone[1], Warunya Chaitarin[1], and Tanyatip Kharuhayothin[1]

[1] คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา 56000

[1] School of Business and Communication arts, University of Phayao, Phayao Province, 56000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: warachm@gmail.com

(Received: September 28, 2022; Revised: February 1, 2023; Accepted: February 8, 2023)

https://doi.org/10.55164/pactj.v36i2.261479

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดองค์ความรู้ “พิธีกรรม” สะเดาะเคราะห์ของตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ภายใต้ชื่อ “ชุดบุญถึง” และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน ประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 20 คน ผลการศึกษา พบว่าการพัฒนาพิธีกรรมสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม ประกอบด้วย 3 แก่นสาระ ได้แก่ พิธีสืบชะตาสะเดาะเคราะห์เป็นประเพณีดั้งเดิมและมีความสำคัญของชาวล้านนา วัตถุดิบและเครื่องสรรพโภชนาหารที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ พิธีการประกอบพิธีกรรมและการพัฒนาบทสวดในรูปแบบคิวอาร์โค้ด เพื่อพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจ และผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ พบว่า เมื่อชุมชนมีการผลิตผลิตภัณฑ์ “ชุดบุญถึง” ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 9,832 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 8.24 ผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ พบว่ามีความคุ้มค่าทางการเงิน และมีระยะเวลาคืนทุนเท่ากับ 2 เดือน ประโยชน์ของงานวิจัยชิ้นนี้คือการนำแนวคิดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชุมชนมาประยุกต์ใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เพื่อเป็นแนวทางในการเกิดเศรษฐกิจชุมชนในอนาคต

คำสำคัญ สินค้าวัฒนธรรมชุมชน พิธีกรรม การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์

Abstract

This study aims to examine the lessons learnt from the ritual of bad luck removing at Bantoon Subdistrict, Muang District, Phayao Province, to develop the forms of model products under the name “Boon Thung Set”, to investigate the financial potential, and to evaluate the values of community’s economy. The study employed participatory action research (PAR). Twenty participants, including community leaders and community’s cultural product producers, were recruited through purposive sampling. The findings revealed that the development of ritual and its implementation to the cultural product design comprised the following 3 themes: removing bad luck ritual as a traditional tradition valued by Lanna people, materials and food used for manufacturing products, and ritual and pray chanting in the form of QR code. The researchers used the derived themes to produce a cultural product, adjusting it to match the community’s needs as well as the customers’ needs. The analysis of economic and cost-benefit, it was found that the products “Boon Thung Set” could generate more incomes to the community with the average annual income of 9,832 baht (8.24%) for each household. Regarding the analysis of capital and benefits, it was found the financial value, taking 2 months as a payback period. The significance of this study could be that the concepts on the ritual or the cultural capital can be used for economic development. In other words, these can be used for developing tangible cultural products. It can further be used as a guide for developing the community’s economy in the future.

Keywords: Cultural Product, Cultural Practice, Cost-benefit Analysis

บทนำ

พิธีกรรมกับความเชื่อมีความผูกพันกับศาสนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และประเพณีของชาวไทยอย่างแน่นแฟ้น และมีการยึดถือสืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลจนถึงปัจจุบัน ในแต่ละท้องถิ่นตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีพิธีกรรม ความเชื่อ และพิธีการที่แตกต่างกัน แต่ล้วนมีเอกลักษณ์สำคัญที่มีความแตกต่างกัน และเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วย่อมก่อให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ เกิดความสามัคคีในสังคม เกิดความร่วมมือร่วมใจในชุมชน และนำไปสู่การสืบทอดศาสนาอันดีงามให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นหลังเข้าใจหลักธรรมของศาสนา พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของศาสนาและระบบความเชื่อ ซึ่งปรากฏอยู่ในทุกสังคม สะท้อนถึงความหวัง ความปรารถนา ความหวาดกลัว และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดและอารมณ์ของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ทุกภาษา ต่างมีพิธีกรรมของกลุ่มเพื่อแสดงออกถึงความเชื่อของตนเองทั้งสิ้น เมื่อพิธีกรรมเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อ อันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งทางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์ พิธีกรรมจึงเป็นการกระทำของกลุ่มคนที่มาพบปะสังสรรค์และสร้างแบบแผนพิธีขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน [1]

ในปัจจุบันพิธีกรรมที่มีการสืบทอดกันมาแบบโบราณกำลังจะเลือนหายไป แม้ว่าจะมีการปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ทั้งนี้ยังขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนพิธีการ กระบวนการในพิธีกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ซึ่งหากขั้นตอนการดำเนินพิธีการเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเผยแพร่ไปในทางไม่ถูกต้องแล้ว อาจส่งผลให้วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของสังคมไทยมีความเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ และอาจจะเลือนหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นการถอดองค์ความรู้ในเรื่อง “พิธีกรรม” ของคนในชุมชนที่มีความถูกต้องเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้คนในชุมชนมีความเข้าใจในพิธีกรรมอย่างถ่องแท้ และประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนที่ถูกต้อง เพื่อเป็นต้นแบบให้แก่คนรุ่นหลัง นอกจากนั้นยังนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ นับเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง [2-3]

ในยุคปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้ว่ารายได้เป็นตัวแปรสำคัญหนึ่งในการขับเคลื่อนความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน การเรียนรู้พิธีกรรมร่วมกันของคนในชุมชน และการขับเคลื่อนชุมชนไปข้างหน้าด้วยกัน เป็นหัวใจสำคัญในการวางรากฐานการขับเคลื่อนชุมชนที่แข็งแรง ดังนั้นหากเกิดการถ่ายถอดองค์ความรู้พิธีกรรมที่ถูกต้องจากผู้มีประสบการณ์ และผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญ ส่งต่อสู่เด็ก และเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชน และมีการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาการบริการทาง “พิธีกรรม” สู่รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน รวมไปจนถึงการยกระดับศักยภาพชุมชนด้วยการใช้สื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับชุมชนในยุคสมัยใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของคนสามวัย (เด็ก เยาวนชนคนรุ่นใหม่ ผู้สูงอายุ)

นอกจากการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมแล้ว การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมสู่สินค้าทางวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของสินค้าชุมชน ชุมชนจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อพัฒนาทุนวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน และคงไว้ซึ่งวัฒธรรมอันดีงาม [4] ดังนั้นการพัฒนาการบริการทาง “พิธีกรรม” สู่รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคเพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน โดยถอดองค์ความรู้ที่มาจากการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจากศูนย์สามวัย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มาจากการบริการทางพิธีกรรมให้เป็นที่รู้จักโดยการใช้การสื่อสารทางการตลาด จากสื่อดิจิทัลที่เหมาะสม จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเป็นแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดองค์ความรู้ “พิธีกรรม” และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน และประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนจากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าว่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า และ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษา อบรม สั่งสม และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หรือเป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้เรียนรู้จากการทำงาน จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เสริมสร้างความสามารถทำให้คนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต [1]

ชุมชนในตำบลบ้านตุ่น มีทุนเดิมของการพัฒนาตนเองจึงได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจ โดยมีพระครูผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดตุ่นใต้ เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน ในมิติต่าง ๆ ทำให้ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการพัฒนาสินค้าชุมชน โดยมีกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเป็นผู้ผลิต รวมทั้งยังมีการเปิดบ้านเป็น Homestay ทำรายได้ให้กับชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม และที่สำคัญก่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาในชุมชน เช่นการฟ้อน การแสดงพื้นบ้านให้กับเยาวชน และได้รายได้จากนักท่องเที่ยวเมื่อมารับชม รวมถึงการทำพิธีกรรมทางศาสนาให้กับนักท่องเที่ยว เช่น สะเดาะเคราะห์สืบชะตา เป็นต้น อย่างไรก็ตามตั้งแต่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด พบว่านักท่องเที่ยวลดลงมากกว่าร้อยละ 90 รายได้จากนักท่องเที่ยวไม่ว่าสินค้าที่ระลึก การแสดง อาหาร สิ่งที่ได้รับผลกระทบ สำหรับสิ่งที่มากที่สุดคือ รายได้ของคนในชุมชนลดลงด้วย (รายได้ของคนในชุมชนคือการเกษตร) และการสืบทอดภูมิปัญญา การแสดง การสะเดาะเคราะห์สืบชะตาที่งานวิจัยนี้จะนำมาเป็นกรณีศึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการศึกษาความคุ้มทุนทางการเงินของสินค้าวัฒนธรรมนี้

สำหรับสินค้าทางวัฒนธรรม “ชุดบุญถึง” ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ พร้อมกับการถอดชุดความรู้ของผู้นำชุมชน พบว่า พื้นที่ได้มีประเพณี พิธีส่งเคราะห์ หรือสู่ขวัญ ซึ่งชาวบ้านจะเรียกเป็นภาษาพื้นถิ่นว่า “สะตวง” โดย “ชุดบุญถึง” จะประกอบไปด้วยการเตรียมสะตวงเครื่องเซ่น ผู้จัดเตรียมคือพ่อหนานหรืออาจารย์ซึ่งผ่านการบวชเป็นพระมาแล้ว ซึ่งเป็นผู้มีวิชาความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม จึงเกิดการพัฒนาเป็น “ชุดบุญถึง” ชุดพิธีกรรมทางล้านนา คณะผู้วิจัยจะนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบต่อยอดจากการทำสะตวงส่งเคราะห์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน โดยคนพื้นถิ่นที่ไปอยู่ต่างจังหวัดสามารถนำผลิตภัณฑ์นี้ไปประกอบพิธีกรรมเองที่บ้าน หรือนักท่องเที่ยวสามารถนำผลิตภัณฑ์นี้ไปทำการส่งเคราะห์เพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเอง และครอบครัวได้อีกด้วย โดยจะใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น โดยจะใช้ ศูนย์สามวัย เป็นพื้นที่การผลิตผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม “ชุดบุญถึง” นี้ เพื่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบจากงานวิจัย (Impact Assessment) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของโครงการ อาศัยหลักของการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ เป็นเครื่องมือในการหาตัวชี้วัดความคุ้มค่า โดยตัวชี้วัดความคุ้มค่าของโครงการที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ มูลค่าปัจจุบันสุทธิ์(Net present value: NPV) อัตราส่วนผลได้ต่อทุน (Benefit Cost Ratio: B/C ratio) และอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal rate of return: IRR)

การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของโครงการ อาศัยหลักของการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) เป็นเครื่องมือในการหาตัวชี้วัดความคุ้มค่า โดยตัวชี้วัดความคุ้มค่าของโครงการที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ มูลค่าปัจจุบันสุทธิ์ (NPV), อัตราส่วนผลได้ต่อทุน (B/C ratio) และอัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) [5] มีรายละเอียดดังนี้

มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) คือ ผลรวมของมูลค่าผลตอบแทนสุทธิที่ได้ปรับมูลค่าที่เกิดในอนาคตตลอดอายุของโครงการเป็นมูลค่าปัจจุบันด้วยค่าเสียโอกาสที่เหมาะสมของโครงการ มีสูตรคำนวณดังนี้

$$\mathrm{NPV} = \sum_{i=0}^{n} \frac{(B_t - C_t)}{(1+r)^t}$$

B_t = มูลค่าของผลประโยชน์จากโครงการที่เกิดขึ้นในปีที่ t

C_t = มูลค่าของต้นทุนจากโครงการที่เกิดขึ้นในปีที่ t

n = อายุของโครงการหรือปีที่สิ้นสุดอายุของโครงการ

r = อัตราคิดลด (discount rate)

โดยใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจดังนี้

NPV > 0 หรือมีค่าเป็นบวก แสดงว่าการลงทุนของโครงการให้ผลที่คุ้มค่า

NPV = 0 แสดงว่าการลงทุนของโครงการพอมีความเป็นไปได้

NPV < 0 หรือมีค่าเป็นลบ แสดงว่าการลงทุนของโครงการให้ผลที่ไม่คุ้มค่า

อัตราส่วนผลได้ต่อทุน (B/C ratio) คือ อัตราส่วนผลรวมของมูลค่าปัจจุบันของผลได้ตลอดอายุโครงการต่อผลรวมของมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนตลอดอายุโครงการ

B/C = มูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนทั้งหมด/มูลค่าปัจจุบันของค่าใช้จ่ายทั้งหมดมีสูตรคำนวณดังนี้

$$\mathrm{BCR} = \frac{\sum_{i=0}^{n} \frac{(B_t)}{(1+r)^t}}{\sum_{i=0}^{n} \frac{(C_t)}{(1+r)^t}}$$

B_t = มูลค่าของผลประโยชน์จากโครงการที่เกิดขึ้นในปีที่ t

C_t = มูลค่าของต้นทุนจากโครงการที่เกิดขึ้นในปีที่ t

n = อายุของโครงการหรือปีที่สิ้นสุดอายุของโครงการ

r = อัตราคิดลด (discount rate)

โดยใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจดังนี้

B/C ratio > 1 แสดงว่าการลงทุนของโครงการมีความคุ้มค่าต่อการลงทุน

B/C ratio = 1 แสดงว่าการลงทุนของโครงการยังพอมีความเป็นไปได้

B/C ratio < 1 แสดงว่าการลงทุนของโครงการไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน

อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) คือ อัตราคิดลด (Discounted rate) ที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิมีค่าเท่ากับศูนย์ หรือ NPV = 0 มีสูตรคำนวณดังนี้

$$\text{NPV} = \sum_{i=0}^{n} \frac{(B_t - C_t)}{(1+i)^t} = 0$$

i ในสูตร คือ อัตราผลตอบแทนภายใน

โดยใช้เกณฑ์ในการตัดสินใจดังนี้

IRR > อัตราดอกเบี้ยของเงินลงทุน แสดงว่าการลงทุนของโครงการมีความคุ้มค่า

IRR = อัตราดอกเบี้ยของเงินลงทุน แสดงว่าการลงทุนของโครงการยังพอเป็นไปได้

IRR < อัตราดอกเบี้ยของเงินลงทุน แสดงว่าการลงทุนของโครงการไม่มีความคุ้มค่า

โดยหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจในแต่ละตัวชี้วัด จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังนี้

ถ้า NPV > 0, B/C ratio > 1, IRR > r

ถ้า NPV < 0, B/C ratio < 1, IRR < r

ถ้า NPV = 0, B/C ratio = 1, IRR = r

การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะมีการเก็บข้อมูลมูลค่ารวมทางเศรษฐกิจจากผลิตภัณฑ์ที่ได้จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม คิดคำนวณจากสมการ

$$\text{มูลค่ารวมทางเศรษฐกิจทั้งหมด} = \sum_{Q=1}^{n} \sum_{i=1}^{n} \text{QiXPi}$$

โดยที่

Qi คือ ปริมาณของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมชนิดที่ i ที่ชุมชนผลิตได้

Pi คือ ราคาของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของชุมชนชนิดที่ i

i คือ ชนิดของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของชุมชน

n คือ จำนวนชนิดของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของชุมชนทั้งหมดที่ผลิตได้

Q คือ จำนวนผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตได้

$$\text{ต้นทุนรวมทั้งหมด} = \sum_{Q=1}^{n} \sum_{i=1}^{n} \text{Ci}$$

โดยที่

Ci คือ ต้นทุนของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมชนิดที่ i ที่ชุมชนผลิตได้

i คือ ประเภทต้นทุนของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละชนิด

n คือ จำนวนประเภทของต้นทุนของผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของชุมชน

Q คือ จำนวนผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตได้

การคำนวณมูลค่าทางเศรษฐกิจสุทธิ คำนวณจากมูลค่ารวมทางเศรษฐกิจทั้งหมดลบต้นทุนรวมทั้งหมด คำนวณจากสมการ

$$\text{มูลค่าทางเศรษฐกิจสุทธิ} = \sum_{Q=1}^{n}\left[\sum_{i=1}^{n} \text{QiXPi}\right] - \left[\sum_{i=1}^{n} \text{Ci}\right]$$

จากการทบทวนวรรณกรรม การศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน ประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าที่ควรยกเว้นงานวิจัยที่ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์จากโครงการพิพิธภัณฑ์เรือหลวงลันตา [6] ที่พบว่าความคุ้มค่าในการลงทุนบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในสองกรณี ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดบริหารจัดการเอง และภาคเอกชนบริหารจัดการ และการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของผักพื้นบ้านในชุมชน [7]

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แสดงกรอบแนวคิดของการศึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ก่อให้เกิดมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

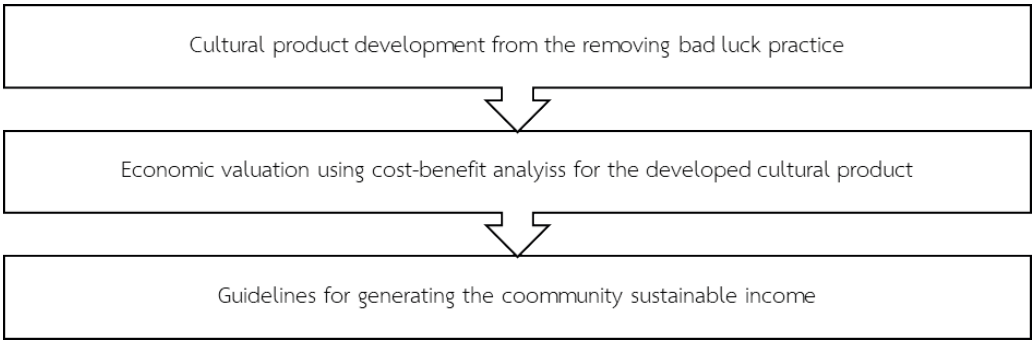

Figure 1 Study's Conceptual Framework

Source: Researchers

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) โดยเป็นการวิจัยที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในพื้นที่ที่ทำการศึกษา เป็นการนำมา ซึ่งความรับผิดชอบต่อผลการวิจัยที่เกิดขึ้นร่วมกัน กับคนในชุมชนที่ทำการศึกษาซึ่งก็คือ ตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ตัวแทนผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มในการผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าวัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งหมด 20 คน เทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายโดยการดำเนินการศึกษา

และดำเนินการจัดกิจกรรมจะยึดคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ในเรื่อง “พิธีกรรม” ของชุมชน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนมกราคม 2565 จากนั้นนำผลการสัมภาษณ์ที่ได้มาเป็นแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรมชุมชนต่อไป นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร อาทิ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และจากการสัมภาษณ์ในเบื้องต้นเกี่ยวกับ ข้อมูล เพื่อมาใช้วิเคราะห์ความคุ้มค่าของโครงการการผลิตสินค้าวัฒนธรรมชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งการคำนวณต้นทุนและผลประโยชน์ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยได้ชี้แจงการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา เครื่องมือวิจับที่ใช้ และวิธีวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงผลการศึกษาที่คาดว่าจะได้ดังแสดงรายละเอียดใน Table 1

Table 1 Research methodology and the study’s protocol

Objective	Research Methods	Analysis	Output
1. To develop a cultural product from the practice of removing bad luck	- PAR study with in-depth structured interviews with a total of 20 community leaders, cultural practice leaders and community members who produce local products. - Workshop with the aforementioned participants	- Content Analysis	- Knowledge on community’s practice in removing bad luck - Community’s cultural product adjusting in accordance with the community’s needs.
2. To perform the economic valuation for the developed cultural product	- Documentary Study - Workshop with the aforementioned participants	- Statistical methods for valuation analysis	- Results of Cost-Benefit Analysis - Community economy value from producing cultural product

สรุปผล

ผลการศึกษาที่ 1: การถอดองค์ความรู้ “พิธีกรรม” และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากพิธีกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยวัตถุประสงค์แรก จากการถอดองค์ความรู้ “พิธีกรรม” และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากพิธีกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ใช้การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มในการพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชนและ สมาชิกกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน ดังแสดงในรายละเอียดผู้ให้ข้อมูลใน table 2

Table 2 Numbers of participants for in-depth interviews and workshop at Bantoon community, Phayao province

Role/involvement in the community	Number
Cultural practice leaders	1
Community leaders (Monk and cultural leaders)	3
Community group leaders for cultural product development	7
Members of cultural product development	9
Total	**20**

ผลการศึกษาพบข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งสามารถแบ่งออกมาเป็นแก่นสาระเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมสืบชะตา สะเดาะเคราะห์ได้ 3 ประการ ดังนี้

1. พิธีสืบชะตาสะเดาะเคราะห์เป็นประเพณีดั้งเดิมและมีความสำคัญของชาวล้านนา

ผู้ให้ข้อมูลเห็นความสำคัญของพิธีพิธีสืบชะตา สะเดาะเคราะห์ของชาวล้านนา ดังคำพูดตัวอย่างต่อไปนี้

“เมื่อก่อนคนบ้านตุ่นได้อพยพย้ายถิ่นมาจากเชียงแสน จึงมีความเชื่อหลากหลายตามวัฒนธรรมล้านนา เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีสู่ขวัญควาย นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมทางล้านนาที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ การทำพิธีสงเคราะห์ หรือสู่ขวัญ ซึ่งจะใช้อุปกรณ์ที่ชาวบ้านจะเรียกเป็นภาษาพื้นถิ่นว่า “สะตวง” ในการประกอบพิธีกรรม” ปราชญ์ชาวบ้าน

“พิธีสืบชะตา สะเดาะเคราะห์ เป็นสิ่งที่คนที่เป็นลูกหลานคนเหนือต้องเคยทำ และมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพราะเป็นสิ่งที่เราปฏิบัติกันมาช้านาน เพราะเราเชื่อว่าเป็นการต่อให้ยืนยาว และผู้ที่ทำพิธีนั้นจะมีความร่มเย็นเป็นสุขในชีวิต มีความเจริญก้าวหน้า และเชื่อว่าสามารถช่วยขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นให้แคล้วคลาดปลอดภัย” ผู้นำชุมชน

2. วัตถุดิบและเครื่องสรรพโภชนาหารที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์

ผู้ให้ข้อมูลทราบดีว่าของที่ใช้ในการประกอบพิธีต้องมีอะไรบ้าง ทั้งของสดและของแห้ง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

“ของในสะตวง จะมีดินน้ำมันรูปปั้นเป็นเทวดา แลรูปปั้นสัตว์ต่าง ๆ ตามปีเกิดของเจ้าชะตา ของสดต่าง ๆ มี ข้าว แกงส้ม แกงหวาน ของหวาน ข้าวต้มมัด อาหารต่าง ๆ ที่ใส่ในสะตวงผู้หญิงจะเป็นคนเตรียม เรียกว่า เครื่องสรรพโภชนาหาร โดยจะมีสมุนไพรต่าง ๆ ใส่ลงไปด้วย เช่น ขิง ข่า แห้งใส่ลงไปด้วย พวกช่อธงอะไรพวกนี้ก็ต้องเตรียมให้ครบ” ผู้นำกลุ่มในการพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านยังแนะนำการปรับเปลี่ยนพัฒนาสินค้าให้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมชุมชน ที่สามารถส่งออก ไปยังจังหวัดอื่น ๆ ได้ ให้ลูกหลาน ที่มีภูมิลำเนา อยู่ในภาคเหนือสามารถนำไปใช้สะเดาะเคราะห์ ทำพิธีสืบชะตาได้ด้วยตนเองที่บ้าน

“ถ้าจะทำสะตวง ให้เป็นแบบสินค้าส่งไปขายให้คนเหนือที่กรุงเทพฯ ต้องไม่ใช้ กระทงกาบกล้วย เพราะกระทง กาบกล้วยนั้นอยู่ได้ไม่นาน ไม่กี่วันก็จะเน่าอีกทั้งยังไม่สะดวก ในการขนส่ง เพราะฉะนั้นอาจจะต้องทำเป็นกล่อง หรือกระทงที่คล้ายกระทงกาบกล้วย แต่ใช้วัสดุอื่น ๆ แทนที่ไม่เน่าเสีย” สมาชิกกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน

“พวกอาหารสดต่าง ๆ เราสามารถใช้วัสดุอื่นที่มีลักษณะคล้ายกับอาหารสดที่เราใส่ ๆ เข้าไปในสะตวงได้ เช่น เราอาจจะใช้กระดาษหรือ ไม้ไผ่มาสานเป็นรูปขนมลักษณะคล้ายข้าวต้มมัด พวกเครื่องแกงต่าง ๆ อาจมีการนำพวกเมล็ดพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ทำออกมาในรูปลักษณะที่คล้ายกับแกงให้มันเป็นเหมือนอาหารคล้าย ๆ กับเวลาเราไหว้พระราหูแบบนั้น เราอาจต้องใช้พวกถั่วต่าง ๆ แต่ว่าเราก็ปรับสิ่งของเหล่านี้ให้มันมีเครื่องข้างในคล้ายกับอาหารสด แต่เราทำจากวัสดุ หรือส่วนประกอบที่เป็นของแห้งพวกนี้ใส่ลงไปแทน” สมาชิกกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน

3. พิธีการประกอบพิธีกรรม และการพัฒนาบทสวดในรูปแบบคิวอาร์โค้ด

ในขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ปราชญ์ชาวบ้าน จะเป็นคนดำเนินการโดยส่วนใหญ่ แต่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชนครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน รวมไปถึงสมาชิกกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน ต่างมีความรู้ เกี่ยวกับขั้นตอน ในการประกอบพิธี สืบชะตา สะเดาะเคราะห์ที่ต้องใช้ สะตวงเป็นอย่างดี

“หลังจากที่เราได้เตรียม ของสดของข้าวของแห้ง ช่อธง รูปปั้นดินน้ำมัน ใส่ลงในสะตวง เรียบร้อยแล้วก็จะถึงขั้นตอนในการทำพิธี สะเดาะเคราะห์ สืบชะตา ผู้ที่ทำพิธีจะต้องเป็นคนถือกระทง และตั้งจิตอธิฐาน โดยจะมี พ่อหนานเป็นผู้สวดทำพิธี เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว ก็จะต้องนำสะตวง ไปวางไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่ หรือตรงทางสามแพร่ง และทิ้งสะตวงนั้นไว้ ถือว่าเป็นการทิ้งเคราะห์ทิ้งโศก ไปกับสะตวง เป็นอันเสร็จพิธี” ผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า การทำพิธี สะเดาะเคราะห์สืบชะตาสามารถทำเมื่อไหร่ก็ได้ ที่เจ้าชะตารู้สึกว่าตัวเองดวงตก แต่ ปราชญ์ชาวบ้าน ก็จะมีฤกษ์ในการประกอบพิธี ซึ่งก็คือวันพระ

“ส่วนใหญ่เราจะทำพิธีวันอังคาร หรือวันพฤหัสบดี ซึ่งในช่วงนี้สองวันนี้ ของแต่ละอาทิตย์ จะเป็นวันพระพอดีซึ่งจะเป็นเรื่องที่ดีแก่การประกอบพิธีกรรม เพราะฉะนั้นหาก เราจะต้องนำสินค้า งานนี้ไปพัฒนาเพื่อให้ขายได้ เราต้องมีตารางหรือปฏิทินพิธีกรรม ให้แก่ลูกค้าว่าเขาจะสามารถ ประกอบพิธีกรรมเองได้ในวันไหนบ้าง” ปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพแก่นสาระ 3 ประการที่ได้ คณะผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาถอดองค์ความรู้ และพัฒนารูปแบบสินค้าวัฒนธรรมชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนพื้นที่ตำบลบ้านตุ่น จังหวัดพะเยา โดยนำสะตวงแบบดั้งเดิม figure 2 และได้มีการพัฒนารูปแบบสินค้าให้มีความทันสมัยมากขึ้น ตรงกับบริบทของสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป จึงได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชนรวมไปถึงสมาชิกกลุ่มพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมชุมชน ได้ร่วมให้ข้อมูลผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ออกแบบให้สินค้ามีรูปแบบใหม่ดังแสดงใน figure 4

Figure 2 Original product in performing the cultural practice
Source: Researchers

Figure 3 Cultural product design in collaboration with the community
Source: Researchers

คณะผู้วิจัยได้ทำการพัฒนา สะตวง เป็น “ชุดบุญถึง” โดยมีการทำผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากแบบที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มชุมชน (Figure 3) ผลิตภัณฑ์ต้นแบบต่อยอดจากการทำสะตวงส่งเคราะห์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน โดยคนพื้นถิ่นที่ไปอยู่ต่างจังหวัดสามารถนำผลิตภัณฑ์นี้ไปประกอบพิธีกรรมเองที่บ้าน ไปทำการส่งเคราะห์เพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเอง และครอบครัวได้อีกด้วย จากผลงานสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลชุมชนแนะนำว่าวัสดุที่ใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ไม่ควรใช้วัสดุที่เป็นวัสดุแบบดั้งเดิม อาทิ กระทงกาบกล้วย หรืออาหารสดต่าง ๆ เนื่องจาก ส่วนประกอบเหล่านี้

เน่าเสียได้ง่ายและมีอายุไม่นาน และทางชุมชนต้องการจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ทางคณะผู้วิจัย จึงนำภาพการออกแบบที่ได้มาทำผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ที่ใช้วัสดุทดแทน ของสดต่าง ๆ รวมไปถึงวัสดุทดแทน สะตวง หรือกระทงกาบกล้วยนั้นก็จะใช้วัสดุที่เป็นกล่องส่งเคราะห์แทน เพื่อไม่ให้ของที่ใช้ในการประกอบพิธี หมดอายุ เน่าเสีย ในระหว่างการขนส่ง ในส่วนของบทสวดทำพิธี ของปราชญ์ชาวบ้าน ได้มีการทำคิวอาร์โค้ดข้างกล่องให้ผู้ใช้สามารถสแกนเปิดบทสวดทำพิธีของปราชญ์ชาวบ้านได้ สินค้าวัฒนธรรมชุมชนใหม่ที่ได้จึงมีรูปแบบดังแสดงใน figure 3

Figure 4 Cultural product, “Chod boon-tung”
Source: Researchers

คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชน ผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบนี้ขึ้นมาจำนวนหนึ่งจากต้นทุนที่มี และได้เริ่มผลิตจริงเพื่อทำการขายกับผู้บริโภค ซึ่งทางชุมชนได้ใช้ศูนย์สามวัย (ก่อตั้งในปี 2551 โดยพลตรีหญิง ท่านผู้หญิงศรีรัศมิ์ สุวะดี เจ้าอาวาสวัดบ้านตุ่นใต้ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยาเป็นผู้นำศูนย์สามวัย และมีสมาชิกประมาณ 60 คน) เป็นพื้นที่การผลิตผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน “ชุดบุญถึง” นี้ เพื่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาที่ 2: ความเป็นไปได้ทางการเงิน และประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนจากผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน

การศึกษาในส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน โดยทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน และประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนจากการขายผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชน “ชุดบุญถึง” นี้ ซึ่งเป็นส่วนที่ 2 ของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ออกแบบชุดการประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ผ่านกิจกรรมของสินค้าทางวัฒนธรรม ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ในการดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม (สะตวง) โดยได้ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลจากนวัตกรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ทราบถึงต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และกำหนดราคาขายผลิตภัณฑ์

ในการศึกษาต้นทุนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประมาณการต้นทุนการผลิตจากการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม (สะตวง) จำนวน 5,380 หน่วย (อัน) ซึ่งตัวเลขประมาณการนี้มาจากการสอบถามตัวแทนผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มในการผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าวัฒนธรรมชุมชน(ทั้งนี้ไม่รวมค่าขนส่งสินค้าไปยังผู้บริโภค)

ในทางเศรษฐศาสตร์ ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ คือต้นทุนที่มีการใช้จ่ายจริง และส่วนไม่ได้จ่ายจริงและไม่ได้บันทึกทางบัญชีไว้ ต้นทุนคงที่จะแบ่งออกเป็นต้นทุนคงที่ที่เป็นตัวเงิน และต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นตัวเงิน ต้นทุนคงที่ที่เป็นตัวเงิน กล่าวคือค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินที่จ่ายในกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณของผลผลิต ได้แก่ ค่าเช่าสถานที่ ในส่วนต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นตัวเงิน กล่าวคือค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้จ่ายเป็นตัวเงินแต่มีผลต่อการตัดสินใจดำเนินกิจการ หรือเป็นค่าเสียโอกาสของกิจการ และต้นทุนผันแปร หรือต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณการผลิต

ในการศึกษาครั้งนี้มีต้นทุนคงที่ทั้งหมด 15,000 บาท ประกอบด้วย ค่าเสียโอกาสในการได้รับค่าเช่า

มีต้นทุนผันแปรทั้งหมด 567,100 บาท ประกอบด้วย ค่าวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน และ ค่าใช้จ่ายในการผลิต ซึ่งมีทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน

ดังนั้นต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมมีต้นทุนรวมทั้งหมด 582,100 บาท คิดเป็น

- ต้นทุนต่อหน่วยเท่ากับ 108.19 บาทต่อหน่วย
- ต้นทุนคงที่ต่อหน่วย 2.78 บาทต่อหน่วย และ
- ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย 105.40 บาทต่อหน่วย

โดยสามารถแบ่งการกำหนดราคาขายผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม (สะตวง) มีรายละเอียดดังนี้

Table 3 Increased in income from the project

Items	Selling price (THB per item)
Break-even price point (THB per item)	109
Selling price (Profit 30%) (THB per item)	141
Selling price (Profit 40%) (THB per item)	152
Selling price (Profit 50%) (THB per item)	162

Source: researchers' calculation

Table 4 Increased in income from the project

Item list	Income before the adjustment of the product	Income after the adjustment of the product
1. Chod boon-tung Product	100x20x12	31,800+24,000
Total	24,000	55,800

Source: researchers' calculation

รายได้ก่อนการพัฒนาโดยปกติทางชุมชนได้จัดทำชุดสตวงจำหน่ายในราคาชุดละ 100 บาท สามารถผลิตสตวงขายได้ 20 ชุด ต่อเดือน รายได้เฉลี่ยรวมตลอดทั้งปี 24,000 บาท รายได้หลังการพัฒนาทางชุมชนจัดทำชุดบุญถึง (สะตวง) จำหน่ายในราคาชุดละ 159 บาท แต่ยังมีการจำหน่ายชุดสะตวงในรูปแบบเดิมควบคุมคู่ไปกับชุดบุญถึงไปด้วย รายได้เฉลี่ยรวมตลอดทั้งปี 55,800 บาท

ผลการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน จากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนจากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม (สะตวง) ในครั้งนี้ ได้แบ่งทำการศึกษา 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การประเมินความคุ้มค่าทางการเงินจากการดำเนินโครงการฯ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ Cost-benefit Analysis เป็นเครื่องมือในการวัดความคุ้มค่า และส่วนที่ 2 การประเมินอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการดำเนินโครงการฯ มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการประเมินความคุ้มค่าทางการเงินจากการดำเนินโครงการฯ

ในส่วนการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจจากการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ อาศัยหลักการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) เป็นเครื่องมือในการหาตัวชี้วัดความคุ้มค่าจากการดำเนินงานโครงการฯ โดยตัวชี้วัดความคุ้มค่าของโครงการที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ อัตราส่วนผลได้ต่อทุน (B/C ratio), มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) และอัตราผลตอบแทนภายใน (IRR)

โดยในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยตั้งสมมติฐานรายได้ โดยสมมติให้รายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.5 ทุกปี ในขณะที่ต้นทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ในปีที่ 2 เป็นต้นไป โดยดำเนินการวิเคราะห์อายุโครงการ 5 ปี สมมติให้โครงการใช้เงินลงทุนเริ่มแรกจำนวน 10,000 บาท เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลสอดคล้องกับสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในการลงทุน

การดำเนินโครงการมีต้นทุนขายทั้งหมดในปีแรก 582,100 บาท และมีรายได้ของโครงการในปีแรก 855,420 บาท คิดที่ราคาขายผลิตภัณฑ์ 159 บาทต่อหน่วย เป็นราคา mark-up 46.9% จากราคาต้นทุน 108.19 บาทต่อหน่วย

ผลการวิเคราะห์โดยใช้ Cost-benefit Analysis จากประมวลผลตัวเลขข้างต้นมีดังนี้

การวิเคราะห์มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) เท่ากับ 1,056,138 บาท หมายถึงกระแสเงินสดสุทธิที่ได้รับจากโครงการมีค่ามากกว่าเงินลงทุนเริ่มแรก และจากการคำนวณในโครงการนี้แสดงค่าเป็นบวก (NPV > 0) แสดงว่าการลงทุนของโครงการให้ผลที่คุ้มค่า

ผลการวิเคราะห์อัตราส่วนผลได้ต่อทุน (B/C ratio) พบว่าอัตราส่วนผลรวมของมูลค่าปัจจุบันของผลได้ตลอดอายุโครงการต่อผลรวมของมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนตลอดอายุโครงการ เท่ากับ 1.51 ซึ่งจากการคำนวณในโครงการนี้ B/C ratio > 1 แสดงว่าการลงทุนของโครงการมีความคุ้มค่าต่อการลงทุน

ผลการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) หรืออัตราผลตอบแทนคิดลด คือ อัตราคิดลด (discount rate) ที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับสุทธิตลอดอายุโครงการเท่ากับเงินสดจ่ายลงทุนสุทธิพอดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คืออัตราคิดลดที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิของโครงการเท่ากับศูนย์ ผลการวิเคราะห์พบว่า IRR ของโครงการมีค่าเท่ากับ 532.38% หมายความว่าอัตราผลตอบแทนที่ทำให้มูลค่าปัจจุบันของต้นทุนเท่ากับมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนตลอดอายุของโครงการ หากนำไปเปรียบเทียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้หากจะต้องจ่ายคืนให้กับสถาบันการเงินที่ร้อยละ 12 ต่อปี จะพบว่าค่า IRR สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยประมาณ 44 เท่า แสดงว่าการลงทุนของโครงการนี้มีความคุ้มค่า และ

ผลการวิเคราะห์ระยะเวลาคืนทุนของโครงการ (Payback period: PB) มีระยะเวลาคืนทุนเท่ากับ 2 เดือน สามารถสรุปได้ดัง Table 5

Table 5. Results of cost effectiveness for the project

Indicators	Results	Value for money
NPV	1,056,138 (THB)	NPV > 0
IRR	532.38%	IRR > 12%
B/C Ratio	1.51	B/C ratio > 1
Payback period	2 Months	

Source: researchers' calculation

2. ผลการประเมินอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการดำเนินโครงการฯ

สำหรับการประเมินอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชน ผู้วิจัยได้ประมาณการโดยใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่มีการเก็บรวมรวมจำนวนครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือนในพื้นที่ตำบลบ้านตุ่น จังหวัดพะเยา ทั้งหมด 11 หมู่บ้าน 1,302 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนตำบลบ้านตุ่นมีรายได้เฉลี่ย 160,407.35 บาทต่อปี และพบว่าหมู่บ้านที่ครัวเรือนมีรายได้สูงสุด ได้แก่ บ้านบัว โดยครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 235,715.53 บาท ในขณะที่บ้านตุ่นเหนือครัวเรือนที่รายได้ต่ำที่สุด โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 118,970.11 บาท หากวิเคราะห์รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนตำบลบ้านตุ่น พบว่า ครัวเรือนตำบลบ้านตุ่นมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 13,367.28 บาท เมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนภาคเหนือ เท่ากับ 20,269.57 จะเห็นได้ครัวเรือนตำบลบ้านตุ่นมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนภาคเหนือ หากเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนทั่วราชอาณาจักร เท่ากับ 26,018.42 บาท ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2562 พบว่ามีความแตกต่างระหว่างรายได้สูงถึงร้อยละ 48

ในการประเมินอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการดำเนินโครงการฯ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินโครงการที่บ้านตุ่นใต้ เป็นโมเดลเริ่มต้นของโครงการฯหมู่บ้านแรก พบว่าครัวเรือนบ้านตุ่นใต้มีรายได้เฉลี่ย 118,970.11 บาทต่อปี มีครัวเรือนทั้งหมด 87 ครัวเรือน หลังจากที่ดำเนินโครงการฯ หากสามารถขายผลิตภัณฑ์จากโครงการฯให้กับผู้บริโภคในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 1 ของประชากรในจังหวัดพะเยาทั้งประเทศ จำนวน 5,380 คน จากจำนวนประชากรจังหวัดพะเยา จำนวน 467,356 คน ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปีพ.ศ. 2563 จะทำให้โครงการมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม (สะตวง) ทั้งหมด 855,420 บาท ในปีแรก ดังนั้นหากครัวเรือนบ้านตุ่นใต้เข้าร่วมโครงการฯ จะส่งผลให้ครัวเรือนบ้านตุ่นใต้มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 9,832 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 8.24

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 จะเห็นได้ว่าการพัฒนาสะตวงให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมชุมชนก่อให้เกิดรายได้ โดยระยะเวลาคืนทุนเท่ากับ 2 เดือน ส่งผลให้ชาวบ้านตำบลบ้านตุ่นใต้มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 9,832 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 8.2 สามารถให้เป็นแนวทางให้ชุมชนเกิดเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในที่สุด

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่าการถอดองค์ความรู้จากพิธีกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมชุมชนนั้น ช่วยชุมชนให้ออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมชุมชนต้นแบบที่สามารถสานต่อวัฒนธรรมประเพณีที่ดี

งามของทางภาคเหนือ และยังสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นทันสมัยมากยิ่งขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป โดยผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลไม่ว่าจะเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำการผลิตและสมาชิกการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนรวมไปถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการ คือผลิตภัณฑ์ ชุดบุญถึง เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดจากสะตวงแบบดั้งเดิมที่ใช้อาหารสดและกระทงกาบกล้วย เปลี่ยนเป็นการใช้วัสดุที่ไม่เน่าเสียง่าย มีการผลิตกล่องแทนกระทงส่งเคราะห์ มีการปรับเปลี่ยน เครื่องสรรพโภชนาหาร ใครเป็นวัสดุที่ไม่เน่าเสียและมีการนำเมล็ดพันธุ์พืช และสมุนไพรแห้งมาแทนเครื่องแกงสดที่ต้องใช้ โดยซ่อธง รูปปั้นดินน้ำมันเทวดาและรูปสัตว์ยังคงอยู่เหมือนเดิม มีการนำบทสวดของปราชญ์ชาวบ้านไปใส่ในคิวอาร์โค้ดให้ผู้ใช้งานสามารถสแกนและเปิดเสียงสวดในขณะประกอบพิธีกรรมเองที่บ้านได้ โดยการนำวัฒนธรรมมาทำให้เป็นสินค้านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Amatayakul [8] กล่าวถึง การนำวัฒนธรรมผีตาโขนมาสร้างเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อช่วยสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น หากมีการบริโภคสินค้าวัฒนธรรมมากขึ้นจะเป็นการยกระดับทางเศรษฐกิจของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายซึ่งเป็นคนท้องถิ่นที่เติบโตมากับวัฒนธรรมขณะเดียวกันสินค้าวัฒนธรรมได้ช่วยสร้างเอกลักษณ์ให้กับท้องถิ่น และถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลังรวมทั้งคนในพื้นที่อื่น แต่การจะบรรลุผลดังกล่าวนี้สินค้าวัฒนธรรมผีตาโขนต้องได้รับความสนใจจากผู้บริโภคอย่างเพียงพอ ถึงจะสามารถขยายกำลังการผลิตจนกลายเป็นฐานรากของเศรษฐกิจชุมชนได้

ผลการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินและประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนจากผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมพบว่า จากการนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ได้จากการศึกษาส่วนที่ 1 มาผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม “ชุดบุญถึง” และมีการจัดจำหน่ายจริง คณะผู้วิจัยได้มีการคำนวณมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า รายได้ของหมู่บ้านตุ่นใต้เพิ่มขึ้น ปีละ 9,832 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.24 อีกทั้งยังมีระยะเวลาคืนทุน (PB) เท่ากับ 2 เดือน ซึ่งผลการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Makphan [7] ในการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของผักพื้นบ้านในชุมชน บ้านป่ายางตำบลท่างิ้วอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีการคิดมูลค่ารวมต้นทุนรวม และรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือนเช่นกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์จากโครงการพิพิธภัณฑ์เรือหลวงลันตา [6] ที่พบว่าความคุ้มค่าในการลงทุนบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในสองกรณี ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดบริหารจัดการเอง และภาคเอกชนบริหารจัดการ

งานวิจัยนี้มีประโยชน์เชิงวิชาการคือเป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่นำแนวคิดพิธีกรรมมาเปลี่ยนเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ในรูปแบบที่จับต้องได้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยโดยผู้วิจัยมีส่วนร่วมกับชุมชนในรูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ มีคุณค่าประโยชน์ต่อชุมชนสังคมในแง่การนำแนวคิดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชุมชนหรือทุนวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจสินค้าวัฒนธรรมที่จับต้องได้

ประโยชน์เชิงปฏิบัติของงานวิจัยนี้คือ การคำนวณความเป็นไปได้ทางการเงินเป็นแนวทางในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต และประโยชน์อีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นการถ่ายทอดและสืบสานวัฒนธรรม ให้คนรุ่นหลังรวมไปถึงคนจากพื้นที่อื่นได้รับรู้การประกอบพิธีกรรม สะเดาะเคราะห์สืบชะตาของคนในภาคเหนือผ่านสินค้าที่พัฒนามาจากทุนวัฒนธรรมชิ้นนี้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยให้ประโยชน์แก่ชุมชนตำบลบ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา นอกเหนือการขายสินค้าทางวัฒนธรรมคือการที่สืบทอดวัฒนธรรมแบบร่วมสมัยทำให้พ่อหนานหรือ คนทำพิธี มีการสืบต่อกันในอนาคตไม่ต้องหยุดลงตรงคนรุ่นนี้และยังการนำแนวคิดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชุมชน มาประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจสินค้าทั้งห้อง ให้จับต้องได้มากยิ่งขึ้น โดยงานวิจัยนี้สามารถสร้างอาชีพของคนในชุมชนฯ ในการจัดทำชุดบุญถึง ที่มีลักษณะเหมือนกับกล่องใส่ของเปิดออกมาสามารถใช้ทันที (Ready to Use) อีกทั้ง งานวิจัยยังช่วยให้กระบวนการนำทุนวัฒนธรรมแนวคิดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชุมชนหรือทุนวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ ผ่านการวิเคราะห์ที่มีส่วนร่วมของคนในชุมชน นักวิชาการ และร่วมกันหาทางเลือกที่เหมาะสมกับชุมชน โดยไม่มีความคัดแย้ง หรือทำให้เสื่อมเสียทางวัฒนธรรม โดยจากผลการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินของงานวิจัย ทางชุมชนฯควรมีการจัดการต้นทุนตามที่ทางงานวิจัยได้มีการประมาณค่าให้ และไม่ควรตั้งราคาต่ำกว่า 159 บาทต่อหน่วย ซึ่งเป็นจุดคุ้มค่าในการลงทุนบริหารจัดการสินค้าวัฒนธรรมชุมชน โดยระยะเวลาคืนทุนเท่ากับ 2 เดือน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากข้อจำกัดของการศึกษานี้เป็นงานวิจัยเฉพาะพื้นที่ตำบลบ้านตุ่น จึงมีแนวทางในการทำวิจัยในอนาคตคือ หากเกิดการขยายการศึกษาดังกล่าวไปยังพื้นที่อื่น ๆ ใน การนำวัฒนธรรมพิธีกรรมของชุมชนมาพัฒนาเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมในอนาคตจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจชุมชนอื่น ๆ อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุนส่งเสริม ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สัญญาเลขที่ A13F640050 และขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสินค้าวัฒนธรรมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

References

[1] Wasi, P. (1993). *Local wisdom and countryside development I*. Amarin Printing Group. (In Thai)

[2] Kaewthep, K. (2000). *Media science and cultural study*. Edison Press Product Ltd. (In Thai)

[3] Kaewthep, K. (2008). *Introduction to community communication management*. Pabpim 11. (In Thai)

[4] Yammai, S. (2021) Tiny hunter's face and tiny headdress: Cultural capital development to cultural products. *Journal of Humanities and Social Sciences, 13*(1), 85-111. (In Thai)

[5] Thappan, Y. (2000). *Economics project valuation.* Thammasart Press. (In Thai)

[6] Chompan, P. (2019). Cost benefit analysis for evaluate the investment management of his Thai majesty's ship Lanta local museum. *Journal of Education Studies, 47*(1), 212-235. (In Thai)

[7] Makphan, W., Chumsri, F., & Oumpet, O. (2017). Economic value of local vegetables in Ban Pha Yang community, Tha Ngio Subdistrict, Muang District, Nakhon Sri Thammarat Province. *Thaksin Journal, 20*(1), 29-38. (In Thai)

[8] Amatayakul, S., Apichatvullop, Y., & Chamaratana, L. (2016, November 14-15). *Consumption of Phi Ta Khon cultural products* [Paper Presentation]. 12th International Conference on Humanities & Social Sciences 2016, Khon Kaen University, Thailand. (In Thai)